

ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

©2017 СИНЮТКА Н. Г., ЯСТРУБСЬКИЙ М. Я.

УДК 336.143:336.22,
JEL: E62, H21, H23, Q54

Синютка Н. Г., Яструбський М. Я. Фіскальні стимули реалізації державної енергетичної політики та реформування вищої школи

У статті актуалізується питання державного врегулювання макроекономічних процесів, пов'язаних з провадженнями в Україні економічними, енергетичними, фіскальними й освітніми реформами. З метою реалізації державної енергетичної політики акцентується увага на фіскальних підходах. Дієвим заходом для імплементації існуючої державної енергетичної стратегії може служити використання фіскального стимулу у вигляді «вуглецевого податку». Проведений огляд запровадження такого податку в розвинених країнах підтверджує доцільність застосування фіскального механізму з метою стимулювання інвестицій у енергоефективні технології. Розглянуті перспективи запровадження цього податку в Україні. З цією метою узагальнено фактичні та прогнозні викиди CO₂ енергетичним сектором, проведено розрахунки можливих надходжень від їх оподаткування. Для подальших досліджень означеної тематики нагальною є потреба деталізації у фінансовій статистиці надходжень екологічного податку в розрізі джерел. Наведені пропозиції акцентують увагу на ключових питаннях, пов'язаних з імплементацією державної енергетичної стратегії; позитивних і негативних проявах запровадження вуглецевого оподаткування; механізмах повернення надходжень від податку; доцільності запровадження фіскально-освітньої моделі.

Ключові слова: податок на викиди діоксиду вуглецю, ресурсно-екологічне оподаткування, екологічно-трудова податкова реформа, енергетична стратегія, фіскальна політика, фіскально-освітня модель.

Табл.: 1. **Бібл.:** 15.

Синютка Наталія Геннадіївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: synutka@gmail.com

Яструбський Михайло Ярославович – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аналізу, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: mypolynet@rambler.ru

УДК 336.143:336.22,
JEL: E62, H21, H23, Q54

UDC 336.143:336.22,
JEL: E62, H21, H23, Q54

Синютка Н. Г., Яструбський М. Я. Фіскальные стимулы реализации энергетической политики Украины и реформирования высшей школы
В статье актуализируется вопрос государственного регулирования макроэкономических процессов, связанных с проводимыми в Украине экономическими, энергетическими, фискальными и образовательными реформами. С целью реализации государственной энергетической политики акцентируется внимание на фискальных подходах. Действенной мерой для имплементации существующей государственной энергетической стратегии может служить использование фискального стимула в виде «углеродного налога». Проведенный обзор введения такого налога в развитых странах подтверждает целесообразность применения фискального механизма с целью стимулирования инвестиций в энергоэффективные технологии. Рассмотрены перспективы внедрения этого налога в Украине. С этой целью проведено обобщение фактических выбросов CO₂ и произведены прогнозные расчёты в энергетическом секторе. Приведены расчеты возможных поступлений от налогообложения. Для дальнейших исследований обозначенной тематики насущной является потребность детализации в финансовой статистике поступлений экологического налога в разрезе источников.

Ключевые слова: налог на выбросы диоксида углерода, ресурсно-экологическое налогообложение, эколого-трудова налоговая реформа, энергетическая стратегия, фискальная политика, фискально-образовательная модель.

Табл.: 1. **Библ.:** 15.

Синютка Наталія Геннадіївна – кандидат економічних наук, старший преподаватель кафедры финансов, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: synutka@gmail.com

Яструбський Михайло Ярославович – кандидат економічних наук, доцент кафедри учёта и анализа, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: mypolynet@rambler.ru

Synutka N. G., Yastrubskyy M. Ya. The Fiscal Stimuli for the Implementing Ukraine's Energy Policy and Reforming Higher Education

The article attempts to revise the issue of the State regulation of the macroeconomic processes associated with the economic, energy, fiscal, and educational reforms that are being carried out in Ukraine. In order to implement the State energy policy, fiscal approaches have been emphasized. The use of the fiscal stimulus of «carbon tax» can be seen as an effective measure for implementation of the existing State energy strategy. A review of introduction of such a tax in the developed countries confirms the expediency of applying fiscal mechanism in order to encourage investment in energy-efficient technologies. Prospects for introduction of this tax in Ukraine were considered. To this end, actual CO₂ emissions have been generalized and prediction calculations for the energy sector have been accomplished. The calculated estimates of possible tax revenues have been provided. For further studies on the outlined topic, there is an impelling need to detailize the financial statistics of the ecologic tax revenues in terms of sources.

Keywords: carbon dioxide tax, resource-ecologic taxation, ecologic-labor tax reform, energy strategy, fiscal policy, fiscal and educational model.

Tbl.: 1. **Bibl.:** 15.

Synutka Nataliya G. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Finance, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: synutka@gmail.com

Yastrubskyy Mykhailo Ya. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Accounting and Analysis, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: mypolynet@rambler.ru

При виборі шляху розвитку, як показує практика, оправданим і оптимальним є напрям гармонізації різнобічних ланок з метою забезпечення поступальності і, водночас, уникнення побічних явищ, які виникають через упущення, що призводять до дисгармонії. Ідея сталого розвитку, що має на меті збереження біосфери й існування людства, була проголошена в 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, відомої як «Саміт Землі», яка проходила в Ріо-де-Жанейро і була спрямована на гармонізацію високої якості навколишнього середовища та здорової економіки у вселенському масштабі. Наслідком інтенсивного впровадження й адаптації проголошеної концепції стали кардинальні зміни у структурі економіки, освітній сфері, а сама ідея сталого розвитку стала важливою складовою національної політики і безпеки розвинених країн.

Саме дослідженню досвіду вирішення означених питань та місцю й ролі фіскальних чинників, системи вищої школи в процесі перетворень присвячене наше дослідження.

Оскільки Україна має один з найвищих у світі рівнів викиду CO₂ у співвідношенні до ВВП, використання фіскального стимулу у вигляді «вуглецевого податку» може стати дієвим заходом для імплементації існуючої державної енергетичної стратегії. Проблематика запровадження екологічного оподаткування відображена у працях вітчизняних вчених, зокрема, О. Веклич [1], О. Маслюківської [1], А. Некрасенко [2], О. Прокopenко [2], А. Соколовської. Так, А. Некрасенко та О. Прокopenко пропонують застосовувати диференційовані ставки на викиди CO₂ в регіонах, що дозволить підсилити фіскально-регулюючу функцію екологічного податку [2]. О. Веклич та О. Маслюківська, узагальнюючи сучасні європейські тренди енергозбереження та енергоефективності, розкривають позитивні аспекти екологічно-трудової податкової реформи (далі – ЕТПР). Тему досліджували також зарубіжні вчені: Б. Буке, Г. Дейлі, Н. Стерн [3], С. Спек, С. Тіндейл [4], Е. Хьорнер [5] та ін. У своїх роботах дослідники основну увагу приділяють вуглецевому податку як економічному інструменту боротьби зі змінами клімату на планеті, засобу залучення відновних джерел енергії без шкоди для довкілля та сталого розвитку.

Водночас питання ефективності чинного оподаткування викидів двоокису вуглецю в Україні, його вплив на реалізацію політики енергоефективності, на нашу думку, дотепер не стало предметом вітчизняних наукових досліджень.

Метою статті є визначення рівня впливу фіскальних стимулів, податкової інструментарію для досягнення макроекономічних цілей, у т. ч. екологічних та енергетичних, а також напрацювання пропозицій щодо адаптації світового досвіду екологічного оподаткування для гармонійного розвитку енергетичного сектора в Україні. Науковий інтерес позиціонується в ракурсі визначення ступеня впливу чинної податкової ставки вуглецевого податку чи її індиферентності щодо обсягів викидів CO₂; розрахунку оптимального рівня податкової ставки для реалізації положень енергетичної стратегії.

Економіка України є високоенергоємною, що спричиняє програш конкурентної боротьби українськими виробниками у світовому масштабі. На нашу думку, саме через значну енергоємність одиниці вітчизняного ВВП та експоненціальне зростання цін на енергоносії в першій декаді ХХІ ст. був зруйнований економічний поступ України.

Усвідомлення урядом України вищезазначених ризиків, необхідність системних рішень для розв'язання проблеми енергоефективності реалізувалися в національній Енергетичній стратегії України на період до 2030 р., яка прогнозує в тому числі зменшення енергоємності ВВП до 0,41 кг у. п./\$ США на довгострокову перспективу – до 2030 р. [6, с. 8]. Досягнути мети пропонувалося за рахунок технологічної та структурної складових енергозбереження.

На жаль, запропоновані цілі державної енергетичної стратегії України у 2017 р. залишаються недосяжними, у тому числі й через певні об'єктивні обставини: анексію частини території Росією, гібридний військовий конфлікт на сході країни, перманентну економічну кризу. Унаслідок цього на замовлення Міністерства енергетики та вугільної промисловості України було розроблено проект нової Енергетичної стратегії держави до 2035 р.: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [7], яка пропонує амбітні орієнтири, у тому числі зниження енергоємності ВВП більш ніж у два рази, до рівня 0,13 тонн нафтового еквіваленту/тис. дол. США ВВП [7, с. 47].

Зрозуміло, що реалізація сучасної моделі функціонування енергетичного сектора на основі енергоефективності, енергетичного суверенітету, незалежності від імпортного палива, використання відновлювальних джерел енергії із адаптацією до змін клімату потребує інноваційної державної політики, спеціальних заходів стимулювання у цьому секторі тощо. Таким фіскальним стимулом для досягнення цілей енергоефективності, на наш погляд, може виступати податок на викиди діоксиду вуглецю. Показовим є узагальнення світового досвіду, який доводить успішність більш як 25-річного (з 1990 р.) використання системи оподаткування викидів двоокису вуглецю як інноваційного фіскального інструменту, орієнтованого на сучасні енергоефективні технології й практики, зміну пропорцій глобального енергетичного балансу на користь альтернативних джерел енергії та зменшення забруднення довкілля.

Вуглецеве оподаткування (*Carbon Tax*) – різновид ресурсно-екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними і пересувними джерелами забруднення, з метою уповільнення змін клімату на планеті внаслідок недопущення нагромадження критичного рівня парникових газів. Мета оподаткування – стимулювання енергоефективних інвестицій.

За даними Світового банку, загалом у світі на даний час система оподаткування двоокису вуглецю у тій чи іншій формі запроваджена більш як у 40 країнах та 20 окремих юрисдикціях (містах, штатах, регіонах): США, Китаї, європейських країнах, Австралії [8, с. 10]. Чинні

ставки податку варіюються в діапазоні від менше 1 дол. США до 130 дол. США/т CO₂. Основна частка емісії парникових газів (85%) тарифікується за ставками, нижчими від 10 дол. США/т CO₂. Першою у світі країною, яка у 1990 р. впровадила податок на двоокис вуглецю, стала Фінляндія – за відносно низькою ставкою 1,7 дол. США/т CO₂. За нею слідом запровадили карбонове оподаткування Норвегія (1991 р.), Швеція, Данія, Нідерланди. Починаючи з другої половини 90-х років ХХ ст., ці скандинавські країни органічно доповнили податок так званою еко-трудовою податковою реформою (ЕТПР), ключовою ознакою якої став принцип фіскальної нейтральності – одномоментного запровадження і зростання в прогресії ставок карбонового податку та зниження ставки податку на доходи домогосподарств, соціальних платежів для роботодавців тощо. Водночас збережені різноманітні податкові преференції – для крекінгу нафтопродуктів, виробництва електроенергії та авіаційного палива для міжнародних рейсів [1; 5; 8]. Внаслідок певних трансформацій у 2015–2016 рр. вуглецеве оподаткування у Фінляндії поєднується з енергетичним оподаткуванням [5, с. 13, 23], ефективна ставка податку на двоокис вуглецю складає 60–65 дол. США/т CO₂ залежно від виду палива [8; 9].

Екологічні податки в Норвегії (у т. ч. податок на CO₂) у 2014 р. принесли до бюджету приблизно 2,06% від ВВП, засвідчуючи успішність впровадження ЕТПР [10] за чинної ставки податку на двоокис вуглецю в розмірі 52 дол. США/т CO₂ [8; 9; 10, с. 8].

Швеція теж увела податок на викиди CO₂ шляхом перенесення частки податкового навантаження із традиційних факторів виробництва (праці та капіталу) на нове джерело – забруднення довкілля. Акцизні збори на викиди діоксидів карбону та сірки, а також збільшення ставок чинних екологічних платежів компенсувалися зниженням ставки податку на доходи соціально вразливих домогосподарств, але рівень оподаткування доходів найбагатших домогосподарств залишився стало високим. У 2015–2016 рр. ставка податку на двоокис вуглецю в цій країні склала рекордні 150 дол. США/т CO₂ (з урахуванням наявних пільг та преференцій – у середньому 131 дол. США/т CO₂). Втім, цим податком не обкладаються паливні ресурси, які використовуються для виробництва електроенергії, а окремі галузі промисловості мають пільги, наприклад сільське, лісове та рибне господарство [1, с. 65–66]. Пальне з відновних джерел (етанол, метан, торф, біомаса та відходи) звільнене від сплати податку на CO₂, що сприяло їх масовому залученню для опалення будівель та в промисловості.

Данія стартувала зі ставкою оподаткування близько 16,8 дол. США/т CO₂, а надходження від податків на діоксиди карбону та сірки стали компенсаторами переходу промисловості на нові ставки екологічних податків. У 2015 р. ставка податку в країні складала 26 дол. США/т. CO₂ [8; 9].

У Великобританії за рахунок екологічних податків компенсується зниження працедавцями ставки платежів із соціального страхування, а також заходи з енергозбереження та розвитку відновних джерел енергії. Від

сплати податку на зміну клімату звільняється електроенергія, яка виробляється з відновних джерел, і пальне, що використовується для виробництва тепла й електроенергії (когенерації). Сьогодні ставка податку на двоокис вуглецю складає 24 дол. США/т CO₂ [8; 9].

У Швейцарії екологічні податки є компенсаторами для зниження вартості медобслуговування населення при ставці податку – 62 дол. США/т CO₂ [8; 9].

Окремі країни – Польща, Естонія, Мексика, Японія – запровадили експліцитну ставку вуглецевого податку на мінімальному рівні 1–2 дол. США/т CO₂ [10, с. 13; 12]. У 2015 р. розпочала оподаткування викидів CO₂ Португалія, у 2016 р. – Південно-Африканська Республіка, у 2017 р. – Чилі.

Водночас не всі країни оподатковують викиди CO₂ експліцитно. Так, Франція не застосовує вуглецеве оподаткування у чистому вигляді, хоча у квітні 2016 р. анонсовано запровадження так званої «вуглецевої компоненти» в енергетичному оподаткуванні на рівні 22 євро за тону CO₂. А от Нова Зеландія відмовилася від карбонового податку через його обтяжливність для енергетичного сектора економіки [8].

Існуючі комбінації регіональних, національних і субнаціональних фіскальних інструментів у секторі оподаткування CO₂ в глобальному масштабі поповнили національні бюджети більш як на 50 млн дол. США упродовж лише 2015 р, з яких приблизно 30% – за рахунок окремих ставок карбонового податку.

Підсумовуючи світові тренди в калькуляції тарифів, податкових ставок енергетичного оподаткування, доходимо таких висновків. Першочерговою причиною застосування інструментів екологічного оподаткування було прагнення людства скоротити викиди парникових газів з метою вирішення проблеми зміни клімату. Відбулося це шляхом побудови системи фіскальних стимулів і противаг окремо для груп виробників та споживачів енергії. База оподаткування, як правило, охоплює обсяги викопного палива та споживання електроенергії.

Мейнстримом запровадження вуглецевого податку стала його фіскальна нейтральність, тобто зниження ставок інших податків та платежів: податку на доходи чи працю, плати за медичне страхування, а отже, податок на викиди CO₂ став базою для проведення екологічно-трудою податковою реформи (ЕТПР) [1, с. 66–69]. Крім того, ставки податку на CO₂ диференціюються для різних країн, платників і галузей, певні сектори промисловості звільняються від його сплати або мають фіскальні преференції в іншій (непрямій) формі [3; 4].

Для України введення податку на CO₂ є прийнятним за умови одночасного зниження для підприємств соціальних податків (наприклад, податку на доходи населення, військового збору, ЄСВ), але без зростання загального рівня фіскального навантаження. Це сприятиме досягненню складних для реалізації цілей структурної перебудови економіки, зокрема енергетичного сектора. Крім того, трансформація податкового навантаження з праці та капіталу на енергоспоживання могла

б стати резонною відповіддю суспільства на об'єктивні екологічні загрози [3–5].

Примітно, що в Україні після тривалих дискусій у 2011 р. усе ж відбулося запровадження податку на викиди двоокису вуглецю як компоненти екологічного податку [11], хоча поки що це не вплинуло на ситуацію кардинальним чином. У 2011 р. ставка податку складала лише 0,20 грн/т CO₂, у 2016 р. – вже 0,33 грн/т, у 2017 р. ставка досягла рівня 0,37 грн/т CO₂ (що еквівалентно аж 0,014 дол. США). Вуглецевий податок у 2017 р. залишається частиною екологічного податку (ст. 243.4 Податкового кодексу України) [11].

Загалом надходження від екологічного податку в Україні у 2016 р. склали 1,6 млрд грн, у т. ч. надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 0,6 млрд грн проти відповідно 1,1 та 0,25 млрд грн у 2011 р. [12]. Існуюча система обліку податкових надходжень в Україні не виділяє частку доходів саме від оподаткування викидів CO₂, хоча, виходячи з розміру ставок і статистики обсягів забруднення [13; 14], вона навряд чи є високою і знаходиться в діапазоні 60–75 млн грн щорічно. З метою подальших наукових досліджень у цьому секторі виникає потреба в деталізації фінансової статистики надходжень від екологічного податку.

Як бачимо, фіскально-регулююча парадигма оподаткування вуглецевим податком в Україні не реалізована в жодному з аспектів. Науковий інтерес викликає обґрунтування прогнозу потенційних надходжень від такого податку, який залежатиме від двох чинників: бази оподаткування (обсяги викидів CO₂) та ставки податку.

Використовуючи дані Державної служби статистики України, обсяги запланованого споживання енергетичних ресурсів (вугілля, нафти, природного газу) з прогнозного паливно-енергетичного балансу України до 2030 року, наведеного в національній Енергетичній стратегії [6], на основі інформації з Національного кадастру антропогенних викидів парникових газів [14] та проекту НЕС [7], узагальнено фактичні обсяги викидів двоокису вуглецю економікою України упродовж 1990–2016 рр. і прогнозні на період 2020–2035 рр. (табл. 1).

У результаті проведеного аналізу пропонуємо таке.

1. У зв'язку з високим рівнем політичної та економічної невизначеності у країні прогнозні показники обсягів викидів CO₂ характеризуються недостатньою точністю та потребують коригувань. За припущення, що оподатковуватиметься вся економіка без жодних секторальних податкових пільг, що нереалістично, відповідно до НЕС прогноз надходжень від оподаткування викидів діоксиду вуглецю складатиме у 2035 р. 155,9 млн грн (за чинною ставкою 0,37 грн). Такі гіпотетичні надходження від карбонового оподаткування підтверджують його незначний фіскальний потенціал в Україні. Слід також зауважити, що запроваджена Податковим кодексом ставка оподаткування є невиправдано низькою (0,37 грн/т CO₂, або 0,014 дол. США/т CO₂), особливо у порівнянні з наведеними вище ставками європейських країн, загальносвітового тренда до їхнього неухильного перманентного зростання [8; 9].

2. Чинна ставка вуглецевого податку в Україні є індиферентною для виробничих та енергетичних підприємств і не чинить істотного впливу як на скорочення ними викидів парникових газів, так і на наповнення бюджету країни. Якби податок на двоокис вуглецю справлявся хоча б за ставкою 10 грн/т CO₂, то податкові надходження у 2035 р. склали б згідно із прогнозними розрахунками 3,47 млрд грн.

3. Практичні аспекти визначення розміру ставки податку на викиди діоксиду вуглецю є непростими. На нашу думку, в Україні доцільно обрати емпіричний підхід до її встановлення, наприклад запозичити досвід Польщі, Естонії, що ґрунтується на підборі ставок із урахуванням досліджень поведінкових аспектів економічних суб'єктів, еластичності попиту і пропозиції на ринку енергетичних ресурсів.

Беручи до уваги глобальні тренди, а також неочікувані зміни цінової кон'юнктури на енергію, слід рекомендувати поступове, але неухильне збільшення ставки податку на двоокис вуглецю з моменту його введення. Такий метод тарифікації обрала більшість розвинутих країн, які мають досвід справляння екологічного податку. Зрозуміло, що наведений механізм формування ставки карбонового податку функціонуватиме лише за умов

Таблиця 1

Фактичні та прогнозні викиди CO₂ економікою України, млн т

Рік	Фактичні викиди			Прогноз		
	Державна служба статистики	Національний кадастр	Нова енергетична стратегія – 2035	Енергетична стратегія – 2030		
				Оптимістичний сценарій	Базовий сценарій	Песимістичний сценарій
1990		693,0				
2005	152,0	307,5				
2010	198,2	287,2				
2015	162,0	209,3				
2016	150,6					
2020			414,8	428,6	390,7	334,9
2030			414,8	507,1	447,9	411,2
2035			346,5			

Джерело: складено за [1; 6; 7; 13; 14].

сумлінного виконання державної енергетичної стратегії, спрямованої на довгострокове планування енергоефективних інвестицій, зміни у пропорціях генеруючих потужностей та заміщення сировинної бази альтернативними видами палива тощо.

4. Негативним проявом для розвитку вітчизняного екологічного та вуглецевого оподаткування може стати встановлення фіскальних преференцій на основі лобізму інтересів окремих олігархічних груп у парламенті, наприклад для теплових електростанцій. На наш погляд, зважаючи на недавню сміттеву кризу у Львові та загалом депресивний стан вітчизняної системи поводження із відходами, доцільним є повне звільнення від оподаткування викидів двоокису вуглецю новостворених підприємств, що спалюють біомасу, тверді побутові відходи (сміття) та виробляють таким чином теплову та електроенергію без заподіяння шкоди для довкілля.

З іншого боку, емпіричні дані європейського досвіду свідчать, що енергетичні та вуглецеві податки характеризуються й негативними наслідками, такими як: штучне зниження конкурентоздатності підприємств, зайнятих у енергоінтенсивних виробництвах [1, с. 66; 8, с. 23], що потенційно скорочує обсяги виробництва та експорту. Щоправда, вивільнені в результаті структурної перебудови ресурси поживають та підживляють інші сектори економіки. Крім того, внаслідок міжнародної конкуренції є ризики «перетікання» шкідливих виробництв до юрисдикцій з більш сприятливим режимом оподаткування викидів діоксиду вуглецю [4; 5].

5. Слід обачно збільшувати податкове навантаження на вітчизняні стратегічні галузі (видобуток і збагачення залізної руди, виплавка сталі, виробництво електроенергії, мінеральних добрив, цементу тощо), які створюють левову частку викидів CO₂. З огляду на це підтверджується доцільність диференціації ставок карбонового податку для різних галузей та регіонів вітчизняної економіки, але обов'язково із запланованим зменшенням чи скасуванням податкових преференцій у довгостроковій перспективі [1, с. 68].

6. Нарешті, важливо також розглянути механізми повернення надходжень від податку на CO₂ задля дотримання ключового принципу фіскальної нейтральності. При проведенні ЕТПР у країнах Європи надходження від екологічних податків переважно компенсувалися роботодавцям у формі зниження рівня соціальних внесків. Реалізація такого сценарію здешевлює працю і, за теорією подвійних дивідендів [4; 5], може стимулювати зайнятість. Зважаючи на те, що єдиний соціальний внесок, який сплачується роботодавцями, в Україні вже скорочено до порогових 22%, соціально і політично привабливим рішенням для збіднілого суспільства може стати скасування 1,5%-го військового збору, базою оподаткування для якого є заробітна плата та інші доходи фізичних осіб. Іншим практичним інструментом повернення надходжень від податку на CO₂ може бути включення коштів від екологічного податку на викиди двоокису вуглецю до складу доходів Пенсійного фонду України або коштів на реалізацію медичної реформи (Швейцарія). За таких умов відбудуться позитивні

процеси перенесення податкового тягаря від соціально вразливих суспільних груп до надміру багатих. Це стане відповіддю на існуючий суспільний запит щодо справедливого перерозподілу національного багатства між громадянами, відновить принцип соціальної справедливості в оподаткуванні.

7. Альтернативним способом повернення вуглецевих надходжень у глобальних практиках є субсидії для підприємств-платників з метою впровадження ними екологічно безпечного устаткування, що теоретично спроможне посилити стимулюючу роль податку до енергозберігаючого інвестування (Великобританія). Запровадження запропонованої схеми витрачання коштів від вуглецевого оподаткування виправдане лише за умов подолання корупції в Україні, вилучення підприємств ПЕК з-під опіки олігархічних кланів, що, на нашу думку, є ключовою передумовою успіху провадження енергетичних та фіскальних реформ.

8. Якщо розглядати питання справляння податку на CO₂ на перспективу, актуалізується кадрова проблематика, з огляду на що виникає потреба відкриття у ВНЗ спеціалізації «Економіка та управління енергоефективністю», «Енергетичний менеджмент» у межах спеціальностей «Економіка», «Менеджмент» із запровадженням програм, які вивчатимуть проблематику піднятої теми і займатимуться необхідними науковими дослідженнями в означеній сфері. Витрати на підготовку таких фахівців оправдано покривати у визначеному сегменті справляння податку. Актуальність такого поєднання підсилюється провадженнями на даному етапі перетвореннями в освітній сфері, особливо в частині вищої школи. Надзвичайно гострим є питання фінансування галузі, верифікації джерел фінансового забезпечення діяльності системи вищої школи. Вітчизняний і зарубіжний досвід фінансового забезпечення ВНЗ ґрунтовно висвітлено проф. О. Є. Кузьмінім [15]. Однак в аналізованій проблематиці ми маємо можливість поєднати діяльність закладів вищої школи напряму з віддачею, результативністю їх діяльності. Саме в таких поєднаннях проявляється гармонійність у розвитку й функціонуванні, починаючи від окремо взятих інституцій до економіки в цілому, де все перебуває у взаємозв'язку й взаємозалежності, впорядковане, відповідає критеріям доцільності, узгодженості, ніщо не випадає з логічного ланцюжка послідовностей, не є обтяжливим чи паразитуючим.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми зіткнулися з низкою питань, які потребують державного врегулювання. З метою реалізації державної енергетичної політики нами наголошено на фіскальних підходах. Для імплементації існуючої державної енергетичної стратегії використання фіскального стимулу у вигляді «вуглецевого податку» може служити дієвим заходом. Проведений огляд запровадження такого податку в розвинених країнах підтверджує доцільність застосування фіскального механізму з метою стимулювання інвестицій у енергоефективні технології. Для подальших досліджень означеної тематики нагальною є потреба деталізації у

фінансовій статистиці надходжень екологічного податку в розрізі джерел. Піднята тематика потребує подальшого вивчення і ґрунтовних досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Веклич О. О., Маслюківська О. П. Оцінювання фінансового потенціалу податку на двоокис вуглецю при змінній базі та ставці оподаткування. *Фінанси України*. 2008. № 6. С. 63–69.

2. Nekrasenko L., Prokopenko O., Aranchiy V. Carbon Tax as an Instrument of Environmental Management in Ukraine. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 196–202.

3. Stern, N. The economics of climate change. New York: Cambridge University Press, 2007. 692 p.

4. Tindale, S. Carbon and Energy Taxes in Europe. URL: <http://climateanswers.info/2010/07/carbon-and-energy-taxes-in-europe/>

5. Hoerner, J. A., Bosquet B. Environmental Tax Reform: the European experience. Washington, DC: Center for Sustainable Economy, 2001. 94 p.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» від 24.07.2013 р. № 1071. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>

7. Нова енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (проект). URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245165746

8. State and Trends of Carbon Pricing. World Bank, Washington, DC, 2015. 92 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/636161467995665933/pdf/99533-REVISED-PUB-P153405-Box393205B.pdf>

9. Effective Carbon Rates: Pricing CO₂ through Taxes and Emissions Trading Systems. OESD. 2016. 180 p. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264260115-en>

10. The World's Carbon Markets: A Case Study Guide to Emissions Trading. URL: https://www.edf.org/sites/default/files/EDF_IETA_Norway_Case_Study_May_2013.pdf

11. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

12. Звітність про виконання державного бюджету. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/236>

13. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря (1990–2016). Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

14. Національний кадастр антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за 1990–2015 рр. URL: <https://www.menr.gov.ua>

15. Kuzmin O., Yastrubskyy M. Peculiarities of Higher Educational Establishments Funding Accounting: National and Foreign Experience. *Economics, Entrepreneurship, Management*. 2016. Vol. 3. No. 2. P. 1–6.

REFERENCES

“Effective Carbon Rates: Pricing CO₂ through Taxes and Emissions Trading Systems”. OESD. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264260115-en>

Hoerner, J. A., and Bosquet, B. *Environmental Tax Reform: the European experience*. Washington, DC: Center for Sustainable Economy, 2001.

Kuzmin, O., and Yastrubskyy, M. “Peculiarities of Higher Educational Establishments Funding Accounting: National and Foreign Experience”. *Economics, Entrepreneurship, Management*. Vol. 3, no. 2 (2016): 1-6.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

“Nova enerhetychna stratehiia Ukrainy do 2035 roku: «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist» (proekt)” [New Energy Strategy of Ukraine until 2035: “Security, Energy Efficiency, Competitiveness” (project)]. http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245165746

Nekrasenko, L., Prokopenko, O., and Aranchiy, V. “Carbon Tax as an Instrument of Environmental Management in Ukraine”. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (2015): 196-202.

“Natsionalnyi kadastr antropohennykh vykydiv iz dzhерel ta absorbtzii pohlynachamy parnykovykh haziv v Ukraini za 1990–2015 rr.” [National inventory of anthropogenic emissions from sources and removals by sinks of greenhouse gases in Ukraine for 1990–2015.]. <https://www.menr.gov.ua>

“State and Trends of Carbon Pricing” World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/636161467995665933/pdf/99533-REVISED-PUB-P153405-Box393205B.pdf>

Stern, N. *The economics of climate change*. New York: Cambridge University Press, 2007.

Tindale, S. “Carbon and Energy Taxes in Europe”. <http://climateanswers.info/2010/07/carbon-and-energy-taxes-in-europe/>

“The World's Carbon Markets: A Case Study Guide to Emissions Trading”. https://www.edf.org/sites/default/files/EDF_IETA_Norway_Case_Study_May_2013.pdf

“Vykydy zabrudniuiuchykh rehovyn ta dioksydu vuhletsiu v atmosferne povitria (1990-2016)” [Emissions of pollutants and carbon dioxide into the air (1990-2016)]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua>

Veklych, O. O., and Masliukivska, O. P. “Otsiniuvannia fiskalnoho potentsialu podatku na dvoookys vuhletsiu pry zminnii bazi ta stavtsi opodatkuvannia” [Estimation of fiscal potential of carbon dioxide tax at variable base and tax rate]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2008): 63-69.

“Zvitnist pro vykonannia derzhavnoho biudzhetu” [Report on the implementation of the state budget]. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/236>